VERTIGO OF CARTARESCIAN MASKS AND EGOES

Silvia-Maria Munteanu
PhD, Technical College „D. Ghika" Comăneşti

Abstract: This article tries to analyze the author's Diary with the goal of discovering how sincere the diarist is and how much he is willing to let see from inner turmoils. So, we insisted to underline in the present paper the complexes that he has created not unconsciously, but on the contrary, based on his solid theoretical knowledge: the complex of the uniqueness in the world, the complex of the marginal function, the complex of the writer of the sad figure.The reader is almost overwhelmed by the diarist's confession, often confused, trying continuously to dissociate the masks. Every authorial complex has its own charm, inviting the reader to search deeply the border between conscious and unconsciousness.

Keywords: biography, complexes, ego, mask, writing.

Definindu-se printr-un termen inedit – Texistenţă, Mircea Cărtărescu reinventează raportul literatură-viaţă, dar şi narator-personaj, punînd constant lectorul într-o dilemă interpretativă, bulversîndu-i percepţia textuală. Cele mai sincere mărturisiri par frazele în care diaristul exprimă bucuria de a scrie şi revenirea vitalităţii imaginative: *„Ce minunat am început Orbitor şi cît aş vrea să-l duc mai departe"*[1]. Ele întăresc voinţa sisifică de a merge mai departe, convingerea că efortul nu este zadarnic, făcînd suportabilă rigoarea Supraeului. Eul profund renunţă la atitudinea depresivă şi ia în calcul posibilitatea revenirii pe făgaşul literaturii. Deşi recunoaşte ambiţia nemăsurată a planului său, scriitorul-Sisif nu încetează să muncească, ştiind că îl va finaliza: *„E un proiect cu totul nebunesc, şi aş spune irealizabil dacă n-aş şti că (d.v.t.) îl voi realiza.* [...] *E un monstru cu care formez o clepsidră cerebrală ciudată; cu cît mă golesc în el, cu atît eu mă umplu şi el scade"*[2]. Profilat ca o himeră, textul se întrupează progresiv, chiar cu pauze de ani între volume, dovedind că scriitorul şi-a ispăşit pedeapsa impusă de zeu (Supraeu).

Stînd mărturie multiplelor frămîntări interioare, reale sau imaginate/fabricate, jurnalul cărtărescian ne lasă să înţelegem că numai scrisul este antidotul impasului *creator „Scriu aici rîndurile astea ca pe un ritual, ca pe o datorie sacră"*[3]. Recursul la diarism e un fel de scris cathartic, o terapie ritmică practicată de autorul convins că scrisul îl va elibera de complexele inhibitorii.

Complexul unicităţii în lume

Dialectica neputinţă-recunoaştere ar putea fi considerată coloana vertebrală a scriitorului, căci masca ocultează, în fapt, conştiinţa valorii şi aduce în discuţie genialitatea. Nu de puţine ori, diaristului îi scapă printre rînduri sintagme sau cugetări care ne fac să intuim orgoliul sau stima de sine a Creatorului ivit dintr-o cultură minoră, dar dispus să cucerească (nu fără rezultate) cultura majoră. Scriitorul se află în concurenţă atît cu alteritatea creatoare – M. C., cît şi cu scriitorii pe care-i admiră şi, în secret, tinde să-i depăşească. Deşi conţine elemente de realitate, ideea de superioritate reprezintă „Un alt mod în care se exprimă

[1] Mircea Cărtărescu, *Jurnal*, I (1990 – 1997), Bucureşti, Humanitas, 2001, p. 320.
[2] *Ibidem*, p. 326.
[3] *Idem*, *Zen*, *Jurnal* (2004 – 2010), Bucureşti, Humanitas, 2011, p. 81.

BDD-A30547 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:54:44 UTC)

sentimentul său de superioritate este ideea propriei unicităţi. Aceasta este excrescenţa directă a dorinţei sale de a se simţi separat şi distinct de ceilalţi”[4].

Citind unele remarci ale diaristului, este inevitabil să nu detectăm o mască a infatuării, un orgoliu lăuntric imens, voalat cu dexteritate în avalanşa de lamentaţii: *„şi nuvelele mele, chiar şi ultima, sunt incomparabil mai bune decît ale lui Pynchon”*[5]. Scriitorul Thomas Pynchon este unul dintre favoriţii autorului, citindu-i şi recitindu-i cărţile, aşa cum revine mereu la *Biblie* sau la Kafka. Pentru că îi cunoaşte atît de bine opera, se hazardează să emită ipoteza superiorităţii: textele sale, inclusiv cel din urmă de care se tot cramponează în privinţa valorii, ocupă, în ierarhia personală, un rang mai ridicat decît nuvelele autorului postmodern american. Confesiunea că *„Mă simt destul de influenţat în Orbitor de inevitabilul Pynchon. Nu sunt atît de bun ca el, pentru că el e prozator iar eu nu”*[6] accentuează, de fapt, preeminenţa scriitorului, care mai întîi a fost poet, iar această latură conferă un plus de vibraţie şi vizionarism paginilor de proză. Caracterul superior al cărţii sale ar trebui recunoscut de la prima vedere, la modul cantitativ: numărul de pagini al *Orbitorului* a întrecut romanul lui Pynchon (*Gravity's rainbow* are, doar, 880 de pagini). Nivelul calitativ va fi stabilit numai în urma lecturii şi analizei comparative.

Afişînd, ostentativ, un sentiment de primejdie iminentă de a fi uitat (că nu mai poate scrie) şi desconsiderat (de către generaţiile tinere), Mircea Cărtărescu dezvăluie planul său de supravieţuire: *„paradoxul că într-o cultură mică numai cărţile enorme se văd (enorme ca sens şi nu ca scriitură)”*[7]. Scriitura sa trebuie să impresioneze la nivel conceptual, ca sens şi semnificaţie: scrisul său ilizibil va fi dificil de digerat, dar, mai întîi, de îngurgitat de către lectorul obişnuit cu lecturi facile. De aceea, se revoltă şi nu-şi reprimă dispreţul faţă de un interpret al *Orbitorului*, care afirma că l-a citit în tren, pe parcursul a cîtorva ore. Specific scriiturii cărtăresciene este şi paradoxul anti-elitist, ridicat de conştiinţa postmodernă la rangul de principiu călăuzitor cu scopul de a înlesni cultura de masă. Însă autorul creează un discurs ilizibil, cum însuşi îl defineşte, prin combinarea măiestrită a pastişei cu heteroglosia, astfel încît nu va putea fi descifrată decît de o elită iniţiată în cultura modernistă şi nu numai.

În consecinţă, o carte *enormă* ca sens, impune un dublu sacrificiu: temporal (din punctul de vedere al procesului de redactare) şi spaţial (privind încapsularea multiplelor semnificaţii în sute de pagini gîndite, visate, proiectate) – *„Îmi trebuie zece ani pentru o carte groasă de 7 centimetri”*[8]. Visul de grandoare s-a împlinit într-o carte de proporţii spectaculoase, numai că timpul a fost depăşit, favorizînd accesele de panică şi angoasă ale scriitorului. Inconsistenţa viziunilor sau diminuarea forţei de a scrie într-un ritm constant se transformă în teroarea Creatorului tentat să atingă culmile unicităţii, *geniul* capabil să cucerească Totul.

Plăcerea de a se (auto)intitula un scriitor genial răzbate adesea din ironii sau aluzii, presărate inteligent şi aparent fără legătură cu propria persoană: *„O lampă elegantă, un computer pe al cărui mouse scrie, ironic, «genius». E singurul genius rămas în univers”*[9]. Confortul exterior nu pare a-l influenţa pe cel interior, chiar dacă alteritatea creatoare s-a metamorfozat din maşină de scris în computer. Capacitatea creatoare excepţională transpare dincolo de materialitate, iar spiritul înzestrat superior se distinge prin opera sa.

Utopia unicităţii revine, în mod constant, în retorica discursului din *Jurnal*, ca marcă a credinţei în propriul scris (scriitorul conştient de valoarea textelor) şi mască a simplităţii

[4] Karen Horney, *Conflictele noastre interioare. O teorie constructivă asupra nevrozei* (traducere, avanprefaţă şi note de dr. Leonard Gavriliu), Bucureşti, Editura Iri, 1998, p. 69.
[5] Mircea Cărtărescu, *Jurnal*, I, *op. cit*., p. 159.
[6] *Idem*, *Jurnal*, II, (1997 – 2003), Bucureşti, Humanitas, 2001, p. 145.
[7] *Idem*, *Jurnal*, I, *op. cit*., p. 224.
[8] *Ibidem*, p. 408.
[9] Mircea Cărtărescu, *Jurnal*, II, *op. cit*., p. 161.

BDD-A30547 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:54:44 UTC)

(scriitorul modest, preocupat doar de scris): *„Bătrîne, te cam întinzi: ştii că nu e Veacul de singurătate. Ok, dar nu e nici o carte care să treacă neobservată, ştiu foarte bine ce e în ea”*[10]. Dialogul cu alteritatea creatoare sfidează naivitatea celor care mai cred în sinceritatea confesiunii şi sunt dispuşi să deplîngă soarta scriitorului părăsit de inspiraţie. Negarea înseamnă afirmarea superiorităţii sau egalităţii, în comparaţie cu opera scriitorului columbian Gabriel García Márquez.

Complexul „funcţiei” marginale

Pentru a camufla tentaţia unicităţii, scriitorul configurează un complex al „funcţiei” marginale, reiterînd astfel soarta geniului din toate timpurile, condamnat la uitare şi nefericire într-o lume ignorantă, incapabilă să înţeleagă o entitate superioară. Eul ficţional e mai aproape de spiritul frustrat al lui Kafka decît de Luceafărul eminescian (geniul recunoscut al literaturii noastre): *„Disperare deci şi din această direcţie. Nu sunt acceptat nicăieri”*[11]. Kafka se individualiza în *Jurnalul* său drept „o figură a refuzului”[12], insistînd asupra condiţiei marginale, singurătăţii şi dificultăţii de a scrie.

De puţine ori sunt notate în *Jurnal* evenimente literare, lansări de carte, decernări ale premiilor. Diaristul aminteşte sporadic de participarea la emisiuni TV sau interviuri, fără a neglija însă conotaţiile negative şi precizarea că le resimte ca pe o reală corvoadă. Ne-am aştepta atunci să nu tînjească după implicarea în viaţa socială, dar eul biografic dezvoltă o adevărată angoasă psihotică[13], pretinzînd excluderea sa premeditată din panorama literaturii actuale: *„Nu contez în nici o situaţie socială, nu intru în calculele nimănui, nu exist pentru nimeni”*[14]. Este un adevărat afront adus unui scriitor de talia sa această marginalizare, care-l izolează într-un con de umbră sau îi impune un exil la periferia literaturii.

Să nu ignorăm exigenţa eului social, convins că lumea superioară din care făcea parte a dispărut odată cu el. Iar aceasta, care nu-l acceptă, este o lume mică, lipsită de iluzii şi idealuri: *„Întreaga mea lume a dispărut. Nu mai am prieteni, nu mai există oameni cu aceleaşi idei şi proiecte, nu mai există însăşi iluzia cea mare a vieţii mele”*[15]. Este strecurat în asemenea confesiuni sentimentul nostalgiei după anii tinereţii şi generaţia ’80, care s-a convertit într-un punct de reper important nu numai pentru eul biografic; eul profund resimte cu aceeaşi intensitate individualitatea distinctă a perioadei respective şi zvîcnetul vieţii interioare.

Spaima pe care o denunţă în mod agasant este cauzată de solitudine, de lipsa prietenilor şi, în special, admiratorilor. Se pare că facem cunoştinţă cu un Robinson Crusoe postmodern: *„Sunt fără nimeni alături – în lumea dinafară –, împins nu la margine, ci peste margine, cu toate legăturile tăiate sau transformate în nori de fum şi bule de aer (altele în lanţuri ruginite). Sunt şocat, dezorientat, astenizat...”*[16] Strigătul eului respins de toată lumea ar trebui să sensibilizeze cititorii, să-i transforme în prieteni fideli, care să-i devoreze cărţile. Sau poate că eul profund se adresează direct criticilor literari, o specie ingrată, ce şi-a propus să-l anihileze pe scriitorul căruia nu-i înţeleg opera.

Acuzînd o faimă sterilă, pe care nu o merită scriitorul actual, diaristul continuă să-şi nege identitatea construită cu atîta ambiţie: *„nu mai sunt nimic, social, în lumea asta care nu*

[10] *Idem*, *Jurnal*, I, *op. cit*., p. 170.
[11] Franz Kafka, *Jurnal*, (traducere din limba germană şi note de Radu Gabriel Pîrvu), Bucureşti, Editura RAO, 2007, p. 329.
[12] Eugen Simion, *Ficţiunea jurnalului intim*, *II. Intimismul european*, Bucureşti, Editura Univers enciclopedic, 2001, p. 167.
[13] *Cf*. Charles Rycroft, *Dicţionar critic de psihanaliză* (traducere din engleză de Sofia Manuela Nicolae), Bucureşti, Editura Trei, 2013, p. 52.
[14] Mircea Cărtărescu, *Jurnal*, I, *op. cit*., p. 353.
[15] *Ibidem*, p. 364.
[16] *Ibidem*.

BDD-A30547 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:54:44 UTC)

mai e nimic pentru mine"[17]. Angoasa nimicniciei sufocă eul biografic, retras din lumea comună cu o resemnare demnă de un spirit înalt care îşi sacrifică existenţa în favoarea creaţiei. Este posibil să se facă referire aici şi la cultura română, un *cerc strîmt* care-i limitează ascensiunea şi, cel mai grav, nu-l valorizează suficient. Masca persecuţiei ascunde dorinţa scriitorului de a fi permanent în centru, poziţie meritată pentru că a îmbogăţit literatura noastră cu opere de seamă: *„Socialmente sunt tot mai absent. Degeaba am scris cîteva cărţi frumoase. Lumea s-a schimbat în întregime şi a-nghiţit efortul pe care-l împingeam uneori atît de (dincolo de) departe"*[18]. Suspectarea de nesinceritate devine o certitudine potrivit mărturisirilor contradictorii sau cu subînţeles. Arta disimulării dezvăluie abilitatea diaristului de a manipula, inventa, camufla, precum şi capacitatea de metamorfozare a eurilor ludice.

Aparenta resemnare tăinuieşte revolta şi nemulţumirea faţă de modul în care este privit şi primit în sfera culturală. Şi, în acest caz, reamintim şi episoadele din afara graniţelor (Germania, Franţa) sau neacordarea premiului Nobel: *„Frustrări din cele vechi, pe care le credeam trecute şi uitate. Nu sunt nimic în lumea culturală etc. Trebuie să mă obişnuiesc (iar şi iar) cu gîndul că voi însemna de acum tot mai puţin. Că aşa trebuie, că aşa e bine. Nu mă voi obişnui însă, şi fiecare nedreptate o resimt ca pe o durere difuză"*[19]. Eul nu poate suporta cu seninătate situaţiile defavorabile. Chiar şi imaginarea unor scenarii potrivnice îi provoacă o stare de tulburare extremă. Se preface că acceptă destinul umilinţei numai pentru a fi contrazis şi glorificat. Durerea pe care o simulează nu poate fi stopată decît cu admiraţie, recunoştinţă şi canonizarea autorului.

Starea conflictuală menţinută intenţionat de eul biografic rezultă dintr-un sentiment al persecuţiei, pe care îl resimte fără încetare. Ca şi cum un păiajen imens i-ar pîndi toate mişcările şi ar fi gata să-l devoreze la cea dintîi ezitare: *„Nu ştiu ce-ar trebui să simt şi să spun. Sunt uscat pînă la ultimul fir al rădăcinii mele şi lumea mea e moartă. Abia acum plătesc, cu vîrf şi îndesat"*[20]. De aceea, diaristul anticipă ostilitatea adversarului, se ponegreşte singur, îşi minimalizează efortul ori succesul literar. Preţul notorietăţii este o scanare atentă a detaliilor vieţii şi operei, percepută ca violare din partea unui public nerecunoscător. Din această perspectivă, jocul măştilor trebuie privit ca un act necesar de apărare a intimităţii creatoare.

Angoasa pare a se accentua în ritmul trecerii timpului, accentuînd presiunea morală şi distrugînd încrederea în sine şi în lumea dinafară: *„Trece timpul, urlă şi vîjîie, îmi încinge urechile, îmi jupoaie faţa. Sunt adînc disperat. Cuvintele nu-mi ajung şi nu am destul creier. Nu am destulă putere ca să spun cît de disperată e viaţa mea, acum. Cîteva zile de singurătate m-au întors pe dos. Mă trezesc, dimineţile, fără să ştiu cine sunt, unde mă aflu (sunt într-un Bucureşti sălbăticit şi complet distrus, un Groznăi unde ţi-e frică şi jale să trăieşti)"*[21]. Insistînd asupra sentimentelor de singurătate şi inutilitate, criza identitară se acutizează şi pe fondul unui oraş ostil, în care nu se mai simte confortabil, nu se poate regăsi. E o disperare viscerală, care se alimentează din banalitate şi vîrtejul timpului, acaparînd energia şi capacitatea creatoare. Durerea psihică provine din emoţii violente „un dor intens şi fără împlinire"[22], care-l panichează din cauza lipsei de aer şi a gîndului că scriitura sa nu va fi citită de nimeni.

[17] *Ibidem.*
[18] Mircea Cărtărescu, *Jurnal*, II, *op. cit.*, p. 27.
[19] *Ibidem*, p. 99.
[20] *Ibidem*, p. 82.
[21] *Ibidem*, p. 157.
[22] *Ibidem*, p. 346.

BDD-A30547 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:54:44 UTC)

Construirea complexului „funcţiei" marginale nu exclude simptomatologia unui delir de persecuţie[23], de care s-a folosit diaristul pentru a exprima credinţa „neadevărată şi neinfluenţabilă de logică"[24] cu privire la anihilarea totală a operei sale de către public şi critici: *„Mi-e frică de ei, de primirea viitoarelor mele cărţi, de faptul că s-ar putea ca în cîţiva ani să nu mai fiu nimic pentru nimeni"*[25]. Manifestarea unor asemenea temeri face credibil complexul detectat în planul diaristicii şi stimulează curiozitatea publicului de a recepta opera acestui scriitor, chiar şi pentru a verifica adevărul confesiunilor. Sau a-i confirma bănuielile.

Cum receptăm aceste complexe accentuate pînă la brutalitate? Trebuie să ţinem cont inevitabil că există un eu ficţional, care propune un joc de măşti subordonat intertextualităţii. Prin urmare, vom accepta interferenţa ficţiunii cu autoficţiunea „Mă mişc cu adevărat ca-n vis"[26]şi supremaţia funcţiilor inconştiente: *„Viziunea pe care am avut-o din adolescenţă: sunt între două plăci masive de metal, infinite ca întindere. Deocamdată ele sunt la kilometri distanţă, dar se apropie constant. Oricît aş zbura într-o parte sau alta, sunt tot la mijloc, între ele, căci ele sunt tot ce există: universul e scindat pur şi simplu în două, pe toată întinderea lui, ca să mă prindă la mijloc. Grosimea plăcilor e infinită, şi ceva le-mpinge constant una spre alta. Vor fi odată atît de aproape încît îmi vor atinge pielea, apoi am să le simt presiunea pe toate oasele"*[27]. Aşa-zisa viziune proiectează imaginea fiinţei care este zdrobită între forţa Eului şi Supraeului, încercînd din răsputeri să menţină echilibrul.

Fiind o instanţă inconştientă, Supraeul propulsează în inconştientul individului un sentiment de culpabilitate, care acţionează atît de puternic, încît îl determină să se autopedepsească prin asumarea propriului eşec: *„Mi-e, oricum, indiferent totul. Viaţa mea se ruinează şi nimic nu mai înseamnă ceva. Nu mai cred în mine, ca un posibil om central, ca un posibil embrion viu"*[28]. Falsitatea acestor mărturisiri se întrevede în acţiunile conştiente, efortul continuu, dăruirea cu care scrie, dorinţa de a se autodepăşi, dar şi ambiţia, orgoliul, popularitatea, privite ca o răsplată a meseriei de scriitor.

Cititorul asistă, în plan ficţional, la autodistrugerea autorului printr-o sinucidere mascată, o automutilare, ce are menirea de a minimaliza culpabilitatea ce-l sufocă în plan inconştient: *„Nu, totul e exact aşa cum spune cel mai imbecil dintre realişti: trăieşti şi mori, iar după moarte e atît întuneric, încît nici luminiţa vieţii tale n-a putut, n-a avut unde şi cînd să existe. Nimic nu există şi n-a existat vreodată. Sunt deja, de pe-acum, aruncat în groapa comună şi acoperit de var. Ştiu acum că nu voi cunoaşte adevărul, că nu sunt iubit* […]. *N-a existat vreodată om mai părăsit, mai nefericit, mai nenorocit decît mine"*[29]. Supraeul imaginează o altă *Weltanschauung*, în dezacord cu filosofia de viaţă obişnuită, căreia Eul trebuie să i se conformeze. Cert este că naratorul refuză linearitatea destinului, o curgere lentă a vieţii înspre moarte şi, apoi, uitarea totală. Se manifestă sceptic, pesimist, neîndurător, putînd o mască rigidă, afişînd detaşare şi autoironie amară.

Complexul scriitorului *tristei figuri*

Criza identitară a eului biografic pare a fi marcată şi de un anume complex fizic, depozitat în inconştient şi reactivat ori de cîte ori se autoanalizează în oglindă. Acest complex este construit cu grijă, pornind de la o schiţă veche, creionată pe parcursul primei copilării şi definitivată cu ajutorul amintirilor de la Voila, cînd pareza facială lasă amprenta unei

[23] *Cf.* Charles Rycroft, *op. cit.*, p. 86.
[24] *Ibidem*, p. 85.
[25] Mircea Cărtărescu, *Jurnal*, II, *op. cit.*, p. 129.
[26] *Ibidem*, p. 268.
[27] *Ibidem*, pp. 246 – 247.
[28] *Ibidem*, p. 72.
[29] *Ibidem*, pp. 225 – 226.

BDD-A30547 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:54:44 UTC)

asimetrii a feţei. Astfel, chipul său va reflecta în permanenţă o fizionomie dublă, o mască a identităţii scindate între vizibil şi invizibil: *„Sunt urît ca naiba şi mai ales nu sunt în nici un fel. Nu corespund nici unei tipologii. Sunt imposibil de clasificat la un loc cu alţii”*[30]. Tuşele groase, accentuate neobişnuit pe parcursul confesiunilor, au rolul de a transforma acest complex într-un semn al distincţiei, deoarece imposibilitatea clasificării ar putea face referire la categoria geniului, nicidecum a frumuseţii fizice.

Obsesia unui fizic neatrăgător, firav, vulnerabil devine emblema eului matur depresiv, măcinat de angoasa decrepitudinii: *„Dar sunt atît de obosit! În oglindă sunt lemnos, costeliv, acoperit de aluniţe şi pete, cu o faţă tot mai asimetrică şi vestejită. Am slăbit mult primăvara asta. Ceva nu merge în mecanism, ceva nu-mi prieşte”*[31]. Oboseala fizică şi psihică se răsfrînge asupra trupului exterior, zugrăvind în oglindă o imagine scheletică, acoperită cu diformităţi, asemenea unui mecanism defect. Tirada descriptivă înfăţişează lucid ravagiile timpului, care-i distorsionează trupul într-un ritm ciclic, dar evidenţiază şi disconfortul psihic trăit în ţară. Eul social detestă vieţuirea în oraşul aglomerat, haosul cotidian, jungla în care trebuie să se zbată pentru a face (ieşi în) faţă la nivel cultural.

Aspectul fizic degradat generează sentimentul nostalgiei după vremurile cînd privea *oamenii mari* ca pe o altă specie, total diferită de el: *„mi-am dat seama cît s-a schimbat şi faţa mea (maturizată trist, urît, prin coborîrea trăsăturilor şi vestejirea pielii; arăt acum ca unul dintre «oamenii mari» care îşi supravieţuiesc alergînd, nu se ştie de ce, după unele şi după altele”*[32] . Remarcăm accentul pus pe faţă atunci cînd se examinează, ceea ce denotă că „începem să conştientizăm decalajul existent între personajul social şi adevărata noastră identitate”[33]; eul social se distanţează de eul profund, cel din urmă simţindu-se tînăr şi puternic, în stare să creeze în pofida maturizării şi ofilirii exterioare. Cercetarea feţei scoate la lumină, alături de gînduri şi sentimente, esenţa spiritului uman, lumina interioară (asociată creaţiei).

Sechelele unui rahitism timpuriu par a se prelungi pînă la vîrsta matură, căci eul biografic revine periodic asupra stării fizice deplorabile. Nu este vorba aici de efectele nesului/cafelei sau de afecţiuni pînă la urmă normale pentru organismul uman, ci de un complex fizic, refulat în inconştient, perceptibil în urma analizei unui „cap fără trup”[34], simbol al intelectului: *„Am avut cîteva zile de recuperare, căci ajunsesem aproape la caşexie – fizică şi nervoasă; din adolescenţă nu-mi amintesc să mai fi arătat aşa rău; fruntea tare ca piatra, cu fiecare muchie de os pipăibilă, ochii sleiţi, obrajii cu pielea moale, coastele ieşite şi niciun strop de grăsime pe burtă”*[35].O imagine focalizată, în general, asupra capului reprezintă avertismentul cu privire la exagerarea funcţiilor intelectuale, desemnînd o superactivitate mentală ce a secătuit întreaga fiinţă.

Căutarea spirituală disproporţionată în raport cu afectele personale a provocat eului, în ansamblu, o slăbire a vitalităţii şi, chiar o hipotrofie craniană (cum pretinde uneori diaristul): *„Mă tem că sunt ieşit din uz ca om – care nu mai simte şi nu mai vrea nimic, un «conservator» şi un «conformist», cum mi s-a spus în faţă de atîtea ori, dar poate totuşi nu destul de des – şi-n orice caz nu mi-am spus-o eu destul de des şi ca scriitor/cititor, «plafonat», cum îl aud pe tata prin sticla mată a vremii”*[36]. Din cauza inteligenţei sale prodigioase, întreaga energie vitală s-a risipit, de aceea eul social resimte o sfîrşeală fizică. Pe

[30] Mircea Cărtărescu, *Jurnal*, I, *op. cit*., p. 454.
[31] *Ibidem*, p. 170.
[32] *Ibidem*, p. 403.
[33] Hélène Renard, *Dicţionar de vise* (traducere de Catrinel Auneanu), Piteşti, Editura Paralela 45, 2006, p. 194.
[34] *Cf*. Jacques de la Rocheterie, *Simbologia viselor* (traducere de Iulian Dragomir), Bucureşti, Editura Artemis, 2006, p. 47.
[35] Mircea Cărtărescu, *Jurnal*, I, *op. cit*., p. 435.
[36] *Ibidem*, p. 79.

BDD-A30547 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:54:44 UTC)

de altă parte, eul profund încearcă o reintegrare „a conştiinţei în masa de energie psihică inconştientă”[37] cu scopul intensificării energiei creatoare.

Eul social insistă asupra atrofierii craniene, care a declanşat dezechilibrul datorită degenerării gîndirii, memoriei, voinţei sau conştiinţei: *„Mă tem că am acum un craniu subţire şi gol ca de celuloid, fără memorie, fără voinţă şi fără viitor. Dar tocmai vidul acesta de ventuză lipită pe geamul mediocru al vieţuirii ar putea (dac-ar putea) atrage vîntul care însămînţează tot ce atinge. Cum simţeam atunci harul coborîndu-se asupra mea, fără să simt că e ceva miraculos, căci trăiam în miracol, în plin miracol, şi singurul lucru fantastic mi se părea viaţa simplă a celorlalţi?”*[38]Teama pe care o verbalizează ascunde speranţa revitalizării prin transformarea vidului cotidian în fantasmagorii şi halucinaţii, care să cristalizeze noi lumi posibile. Imaginea deformată a craniului caracterizează funcţia exacerbată a imaginaţiei şi o conştiinţă spirituală înaltă. Procesul de individuaţie este, potrivit lui C.G. Jung, specific vîrstei de mijloc, cînd individul matur conştientizează separarea şi diferenţierea de ceilalţi. În spatele acestui portret-mască se întrezăreşte chipul autorului matur, care a stabilit deosebirile între personalitatea sa şi oamenii în mijlocul cărora trăieşte.

Ori de cîte ori este prins în plasa vieţii mundane, eul biografic suferă o devitalizare perceptibilă prin simpla privire în oglindă. Mutarea într-o casă nouă nu înseamnă decît un efort nemeritat, o istovire a elanului ce ar fi trebuit să fie utilizat în planul creaţiei: *„casa asta mi-a scos prin piele scheletul, îmi simt iar muchiile tari ale frunţii sub degete, sunt iar vechiul portret în cărbune”*[39]. Se pare că numai scheletul poate înfrunta timpul şi greutăţile comune. Din perspectivă psihanalitică, scheletul simbolizează „ceea ce rămîne inalterabil în psihe, elementul nealterat încă din străfundurile inconştientului”[40]. Astfel, dincolo de imaginea efemeră se situează esenţa fiinţei, eul profund care capătă viaţă înafara vieţuirii, a unei existenţe comode, dar meschine.

Complexul fizic dezvăluie vehemenţa cu care eul biografic încearcă să-l contracareze – imaginea poetului, adevăratul creator, inaccesibil publicului decît printr-o formulă deghizată: *„Muşchii obrajilor împietriţi, pielea cheratinizată, păr lung, nefiresc de negru. O mască a lipsei de speranţă, impenetrabilă şi absurdă. Iar arăt a poet, iar păcălesc, fără să mă mai pot păcăli pe mine însumi”*[41]. Figura aproape demonică, sobră, inexpresivă constituie masca perfectă a poetului, care vrea să pozeze într-un ins comun, fără talent sau dorinţa de a fi cineva. Jocul de cuvinte este înşelător şi reuşeşte să ademenească lectorul în capcana întinsă de diaristul abil, tentat să atragă atenţia prin diverse mijloace şi să se plaseze numai în centru.

Sufocat parcă de masca pe care o poartă necontenit, eul are o reacţie de revoltă şi nu ezită să se deconspire: *„Nu vreau să accept că tipul care se uită la mine din oglindă sunt eu. Nu mă recunosc în el, în vorbele mele, în afectele mele mimate”*[42]. Chipul absurd, care-l priveşte din spatele măştii, îl obligă să recunoască plictisul manevrelor simulate. Refuzul deghizării echivalează cu fuga de Supraeul dominator şi refugiul în trecut şi inconştient, unde se simte liber de constrîngerea complexelor.

Este evident că memoria inconştientă scoate la iveală acest complex fizic, instalat definitiv în biografia interioară. Decisivi în dezvoltarea fizică şi psihică a individului, primii ani de viaţă mizeră au lăsat urme adînci în constituţia corporală delicată a diaristului. Amintirile nu se pot şterge, deoarece au fost refulate în inconştient şi se leagă inevitabil de o altă traumă majoră – moartea fratelui geamăn. Ajuns la maturitate, orice fluctuaţie de greutate readuce la nivel conştient starea patologică cronică datorită subalimentării în timpul copilăriei

[37] Jacques de la Rocheterie, *op. cit.*, p. 46.
[38] *Ibidem*, p. 80.
[39] Mircea Cărtărescu, *Jurnal*, II, *op. cit.*, p. 290.
[40] Jacques de la Rocheterie, *op. cit.*, p. 190.
[41] Mircea Cărtărescu, *Jurnal*, II, *op. cit.*, pp. 412 – 413.
[42] *Ibidem*, p. 261.

BDD-A30547 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:54:44 UTC)

timpurii, ce a determinat tulburări de absorbţie şi o creştere inegală, insuficientă a organismului: *„Mă şi îngraş* [...] *Mi-am umplut forma, forma asta măruntă şi ştearsă, căpătată pe cimentul din Silistra, sculptată giacomettian de subnutriţie cronică, de amigdale smulse, de lapte infestat cu bacili, de prejudecăţi şi ignoranţă"*[43]. Percepută ca normalitate, anormalitatea vieţii din Silistra, acea locuinţă sinistră, cu aspect jalnic, a favorizat un mediu dăunător pentru evoluţia fizică a copilului. Cimentul de pe jos provoacă răceli repetate şi îi sunt scoase amigdalitele; copilul va creşte demoralizat, cu sentimentul refulat al extirpării unui organ, ceea ce ar fi putut conduce la o spaimă asemănătoare cu aceea de castrare[44]. Hrana esenţială, constînd în laptele infestat cu microbii sărăciei, ideilor preconcepute şi iluziilor omului nou, a fost asimilată asemenea unei substanţe nocive, care a modificat şi urîţit corpul fiinţei umane. „Întoarcerea refulatului"[45] este vizibilă în anxietatea involuntară referitoare la dezvoltarea deficitară a organismului şi concretizată (sau sublimată) în plan ficţional prin complexul scriitorului *tristei figuri*.

Conchizînd, putem afirma că diaristul manifestă aceeaşi dexteritate, ca şi în ficţiune, de a purta cititorul prin vertijul realitate-halucinaţie-vis, fără însă a i se înfăţişa în postură intimă. Explicaţia autorului este simplă – cuvîntul scris nu poate exprima totul: *„Adevărata mea viaţă nu e accesibilă cuvintelor"*[46], mai ales cînd miza constă în expunerea vieţii interioare. Dar scrisul este singurul mod prin care se defineşte, care îl ajută să amortizeze teroarea timpului şi dă sens unei existenţe insolite: *„Aici, în scris (care-nseamnă şi memorie, şi imaginaţie, şi vis, dar pentru mine înseamnă sensul vieţii înseşi) este planeta mea cu singurul aer respirabil"*[47]. *Jurnalul* devine astfel o ficţiune a biograficului în care Eurile personajului Mircea Cărtărescu îşi dispută întîietatea, rămînînd totuşi subordonate Supraeului, instanţa inconştientă cu ajutorul căreia scriitorul controlează, la modul figurat, omul, forţîndu-l să se alinieze unor exigenţe ridicate.

Îndeplinind funcţia spirituală de formare a idealurilor, Supraeul personajului M. C. are calitatea de a-i asigura integrarea în cultură prin particularitatea esenţială a scrisului, devenit mijloc de acţiune al moralei supreme. Pentru Supraeul său este caracteristic apelul la scris, care-i permite diminuarea tensiunii interioare: *„Am fost aici doi ani şi opt luni de viaţă. Aici am respirat eu, M. C., peste paginile astea, aici am folosit sute de ore ca să desenez bucle pe hîrtie. Căci ce e jurnalul meu, în definitiv, decît o lungă, exagerat de lungă scrijelitură pe un perete de celulă, pe un monument istoric, pe lemnul unei bănci din parc sau pe coaja unui copac, de fapt o inscripţie strîmbă pe zidul zgrunţuros al existenţei, care inscripţie, în prea multe cuvinte, nu spune de fapt decît ce spune puşcăriaşul sau vandalul sau şcolarul cu briceag: am fost aici. Eu, Mircea Cărtărescu, am fost aici"*[48]. Această judecată de valoare stă la temelia sentimentului obligaţiei de a-şi respecta statutul de scriitor şi de a demonstra că vocaţia este mai presus de aspiraţiile lumeşti ale omului.

BIBLIOGRAPHY

Cărtărescu, Mircea, *Jurnal*, I (1990 – 1997), Bucureşti, Humanitas, 2001
Cărtărescu, Mircea, *Jurnal*, II (1997 – 2003), Bucureşti, Humanitas, 2001
Cărtărescu, Mircea, *Zen. Jurnal* (2004 – 2010), Bucureşti, Humanitas, 2011

[43] Mircea Cărtărescu, *Zen*, *op. cit*., p. 115.
[44] Charles Rycroft, *op. cit*., p. 68.
[45] *Cf*. Sigmund Freud, *Psihologia inconştientului*, (traducere din germană Gilbert Lepădatu, George Purdea, Vasile Dem. Zamfirescu, notă asupra ediţiei Raluca Hurduc), Bucureşti, Editura Trei, 2000.
[46] Mircea Cărtărescu, *Zen*, *op. cit*., p. 405.
[47] *Ibidem*, p. 522.
[48] Mircea Cărtărescu, *Jurnal*,II, *op. cit*., p. 436.

BDD-A30547 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:54:44 UTC)

Freud, Sigmund, *Psihologia inconştientului* (traducere din germană Gilbert Lepădatu, George Purdea, Vasile Dem. Zamfirescu, notă asupra ediţiei Raluca Hurduc), Bucureşti, Editura Trei, 2000

Horney, Karen, *Conflictele noastre interioare. O teorie constructivă asupra nevrozei* (traducere, avanprefaţă şi note de dr. Leonard Gavriliu), Bucureşti, Editura Iri, 1998

Kafka, Franz, *Jurnal* (traducere din limba germană şi note de Radu Gabriel Pîrvu), Bucureşti, Editura RAO, 2007

Renard, Hélène, *Dicţionar de vise* (traducere de Catrinel Auneanu), Piteşti, Editura Paralela 45, 2006

Rycroft, Charles, *Dicţionar critic de psihanaliză* (traducere din engleză de Sofia Manuela Nicolae), Bucureşti, Editura Trei, 2013

Rocheterie, Jacques de la, *Simbologia viselor* (traducere de Iulian Dragomir), Bucureşti, Editura Artemis, 2006

Eugen Simion, *Ficţiunea jurnalului intim*, *II. Intimismul european*, Bucureşti, Editura Univers enciclopedic, 2001

BDD-A30547 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:54:44 UTC)